

VU Research Portal

Ongewilde politieschoten

Timmer, J.S.

2019

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Unspecified

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Timmer, J. S. (2019). *Ongewilde politieschoten*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Ongewilde politieschoten. Notitie

Dr. J.S. Timmer, politicosioloog, Vrije Universiteit Amsterdam.

T 020-5989148; E j.s.timmer@vu.nl

17 december 2019

Inleiding

In het kader van de zogeheten integrale stelselherziening geweldsaanwending ([Kamerstuk 34 641, nr. 13](#)) is de minister van J&V van plan om het zogeheten "ter hand nemen van het vuurwapen" niet langer onder de definitie van "aanwenden van geweld" te laten vallen (Ambtsinstructie 1994, art. 1, 4^e lid onder k). Het ter hand nemen van het vuurwapen is dan ook niet meer meldingsplichtig (Ambtsinstructie 1994, art. 17). Een achterliggende reden hiervoor is "administratieve lastenverlichting". Het melden van dit aangewende geweld zou onnodig werk zijn voor politieambtenaren. De [motie 34 641, nr. 16](#) van de Tweede Kamerleden Groothuizen en Den Boer (D'66) om het ter hand nemen van het dienstpistool wel onder het aanwenden van geweld te laten vallen is aangehouden.

De betreffende twee elementen zijn in 1998 toegevoegd aan de Ambtsinstructie 1994 om bij te dragen aan het voorkomen van ongewilde schoten uit politiepistolen. Ongewilde politieschoten met letsel tot gevolg zijn internationaal een bekend probleem, dat geregeld slachtoffers veroorzaakt, aan burger- én aan politiezijde (Lorei, 2005). In het verleden leidden ongewilde politieschoten ook in Nederland geregeld tot doden en gewonden (Timmer e.a., 1996: 207-208). Mede dankzij een aantal maatregelen heeft de politie in Nederland dit probleem sinds 1998 behoorlijk onder controle. Het schrappen van deze regels kan er toe leiden dat in de nabije toekomst het probleem van doden en gewonden door ongewilde politieschoten terugkeert in de basispolitiezorg.

In deze notitie staat de volgende vraag centraal: Wat kunnen de gevolgen zijn voor agenten, verdachten en hun omgeving van de voorgenomen wijzigingen van de Ambtsinstructie 1994 op het punt van het ter hand nemen van het pistool?

Hieronder volgt een korte historische schets van het vraagstuk van ongewilde politieschoten. Daarna komt de huidige praktijk aan de orde. Na een korte bespreking van politiepistolen en politietraining volgt de conclusie.

Ongewilde politieschoten

In het boek *Onder schot. Vuurwapengebruik van de politie in Nederland (1978-1995)* schreven de auteurs over ongewilde politieschoten onder meer het volgende (Timmer e.a., 1996: 207-208):

“Van de totaal 54 doden in de periode 1978-1995 zijn er negen gevallen als gevolg van een ongewild schot uit een Walther P5 en een uit een FN 7,65. Van de totaal 244 gewonden in de periode 1978-1995 zijn er 22 gevallen als gevolg van een ongewild schot uit een Walther P5, vier met een FN 7,65, een uit een Heckler & Koch MP5 en een met een Glock 17 van de Koninklijke marechaussee.

Van de 38 gevallen waarin een ongewild schot dood of letsel tot gevolg had, was het schot dus in totaal 31 gevallen afkomstig uit een Walther P5 en in vijf gevallen uit een FN Browning. Dat betekent dat het aantal ongewilde schoten na de invoering van de Walther P5 begin jaren '80 eerder is toegenomen dan afgenomen, ondanks het feit dat de Walther P5 werd geïntroduceerd als een veiliger wapen. Hier zal ongetwijfeld het adagium moeten gelden: 'niet het wapen is onveilig, maar de man'.

In de 31 gevallen waarin met de Walther P5 ongewilde schoten zijn afgevuurd, stond in negen gevallen de hamer van het wapen gespannen (*single action*) en in 22 gevallen was de hamer van het wapen ontspannen (*double action*). De pistolen FN Browning, de Glock 17 en de pistoolmitrailleur Heckler & Koch MP5 hebben geen *single action/double action*-systeem. Dat wil zeggen dat in ongeveer 70 procent van de gevallen met de Walther P5 een ongewild schot afging ondanks de hoge trekkerdruk in *double action*-stand.”

“In 12 van de 27 casus van vuurwapengebruik in daadwerkelijk politieoptreden heeft de politieambtenaar het pistool ‘uit voorzorg ter hand’ en is er nog geen sprake van dreigen met het wapen, laat staan van daadwerkelijk schieten of het voornemen daartoe. In 14 gevallen dreigt de politieambtenaar met het pistool ter verdediging of aanhouding en gaat er ongewild een schot af.”

“De meeste van de ongewilde schoten – aldan niet in daadwerkelijk politieoptreden – blijven onverklaard. De betreffende schutters volharden meestal in hun verklaring dat zij hun wijsvinger langs de beugelkrop hebben gehouden, zoals hen dat wordt geleerd, en niet (voortijdig) aan de trekker hebben gehad.”

“De Bewapeningscommissie heeft bij de selectie van de Walther P5 als nieuw dienstpistool, nadrukkelijk gestreefd naar het voorkomen van ongewilde schoten. Deze doelstelling blijkt niet te zijn gehaald, gezien het feit dat tien van de 54 doden (19 procent) en 28 van de 244 gewonden (11 procent) vallen door ongewilde schoten. Een ongewild schot is een schot dat afgaat uit een vuurwapen zonder dat betreffende politieambtenaar een schot heeft willen doen afgaan. In hoeverre de claim van een ongewild schot een smoes is, blijft in de meeste gevallen ongewis. Naar verhouding zijn er meer doden en gewonden gevallen door ongewilde schoten met het dienstpistool Walther P5 dan met het oude pistool FN Browning” (Timmer e.a.: 1996: 388).

Op basis van onder meer deze bevindingen en conclusies bevelen de auteurs aan om het ter hand nemen te brengen onder de definitie van aanwenden van geweld (art. 1 Ambtsinstructie 1994) en ook meldingsplichtig (art. 17 Ambtsinstructie 1994) te maken (Timmer e.a., 1996: 383). Door het “ter hand nemen” onder de definitie van geweld te brengen én meldingsplichtig te maken zijn agenten zich bewust van de lading en de risico’s van hun handelen. Daarnaast bevelen de auteurs aan om naar voorbeeld van de opleiding en training van de arrestatieteams (AT) de opleiding en training voor de basispolitiezorg zodanig te wijzigen dat agenten hun pistool in beginsel niet meer ter hand zouden nemen, maar vanuit het holster zouden gaan werken.

Die specifieke procedures werden bij de arrestatieteams vanaf 1988 doorgevoerd (Timmer e.a., 1996: 175). Naar aanleiding van doden en gewonden door ongewilde schoten van de arrestatieteams in de jaren 1980, hebben de AT’s samen met de toenmalige AT-opleiding eind jaren 1980 de standaard werkwijzen (procedures) en het gebruik daarin van pistolen en zogeheten vuurlijnen ingrijpend gewijzigd. Deze wijzigingen kwamen er op neer dat AT-ers voortaan alleen nog hun wapen ter hand namen, als er daadwerkelijk een vuurlijn nodig was. Als zij een vuurlijn legden, verrichtten zij geen andere handelingen. Eventuele andere noodzakelijk handelingen werden voortaan verricht door AT-ers die geen pistool ter hand hadden (foto). Daarna viel er nog slechts één gewonde burger door een ongewild operationeel AT-schot, in 1992. De betreffende AT-er werd uit het team gezet.

In 1998 hebben de toenmalige politieministers mede onder druk van de Tweede Kamer en van de [publieke opinie](#) (bv. het hoofdredactioneel Commentaar van *NRC Handelsblad*, 29 oktober 1996) de aanbevelingen uit *Onder schot* overgenomen en zijn zowel de Ambtsinstructie 1994 (art. 1 en 17) als de vuurwapentraining aangepast. Ten behoeve van de wijzigingen in de vuurwapentraining is door middel van onderzoek vastgesteld dat

het aanbevolen zogeheten "werken vanuit het holster" voor de basispolitiezorg inderdaad minstens even adequaat en veilig was (Spaans & Adang, 1998).

Huidige praktijk

Na de aanpassingen in 1998 is er in de Nederlandse basispolitiezorg voor zover bekend uit de Rijksrecherchedossiers nog maar één keer een verdachte gewond geraakt door een ongewild politieshot uit een Walther P5. Dat was op 25 juli 2000 in Amsterdam (*Parool*, 7 maart 2005). Nadat uiteindelijk de Commissie voor de Politieklachten Amsterdam oordeelde dat de betreffende rechercheur "niet behoorlijk" had gehandeld, kende de civiele rechter het slachtoffer een schadevergoeding toe.

De maatregelen van de toenmalige politieministers hebben geleid tot het vrijwel stoppen van ongewilde letselschoten in de basispolitiezorg in Nederland na 1998. Die maatregelen waren: (1) ter hand nemen pistool = aanwenden geweld, (2) ter hand nemen = meldingsplichtig, en (3) een aangepaste vuurwapenopleiding en -training voor alle reguliere agenten.

Ongewilde letselschoten zijn er nadien wel weer gevallen uit pistolen Glock 17 van de arrestatieteams (AT). Dit ondanks het feit dat de aanhoudings- en vuurwapenprocedures van de arrestatieteams in opleiding, training én praktijk juist vooral zijn gericht op het voorkomen daarvan. Kort na de vervanging van het pistool Walther P5 bij de AT's door het pistool Glock 17 viel weer het eerste ongewilde schot bij de AT's, in een zogeheten autoprocedure ter aanhouding. In die procedure wordt een gevaarlijke verdachte door middel van een snelle en doortastende werkwijze in zijn auto overrompeld en aangehouden. De Walther P5 had een trekkerdruk (dat is de kracht die nodig is om een schot te doen afgaan) van 4,5 kg bij *double action* (haan ontspannen) waarin het wapen altijd stond als het werd gedragen. De Glock 17 heeft een trekkerdruk van 2,5 kg. In 2007 schoot een AT-er in een autoprocedure met een ongewild schot een verdachte dood ([Volkskrant, 27 juni 2007](#)). De betreffende agent werd uit het arrestatieteam gezet.

In [2015](#) (RTV Oost, 24 februari 2016), [2018](#) (*Tubantia*, 5 juni 2018) en [2019](#) (NU.nl, 26 april 2019) raakten in totaal drie verdachten gewond door ongewilde schoten van arrestatieteams tijdens autoprocedures ter aanhouding (lopend onderzoek). Vooralsnog is niet geheel duidelijk wat de omstandigheden en achtergronden waren van deze voorvallen. Duidelijk is wel dat deze AT-ers ondanks hun goede opleiding en frequente training toch hun vinger aan de trekker van hun pistool hadden op een moment dat dat (nog) niet moest. De betreffende schutters zijn niet uit het team gezet.

De meest recente cijfers over het aantal meldingen van het ter hand nemen van het pistool door agenten in de basispolitiezorg hebben betrekking op het jaar 2010. In 2010 heeft de basispolitiezorg in naar schatting 14.343 voorvallen (meestal aanhoudingen) geweld aangewend (Timmer & Visser, 2015). In 11% daarvan, dus ongeveer 1.549 voorvallen, nam minstens een agent het pistool ter hand.

Wapens en training

Sommigen binnen de politie stellen als argument vóór het schrappen van de regels voor het ter hand nemen van het vuurwapen dat er geen risico is op terugkeer van ongewilde schoten, omdat er nu (1) een ander pistool is, en (2) een nieuw holster en (3) omdat de politietraining beter is.

Het holster van het nieuwe pistool Walther P99 QNL werkt niet wezenlijk anders dan de eerdere holsters. Er is geen reden om dit pistool in een eerder stadium uit dit holster te halen dan het oude pistool. Uit pistolen die geholsterd zijn vallen geen schoten.

Het pistool Walther P99 QNL is een beter wapen dan de Walther P5, maar niet perse in het voorkomen van ongewilde schoten. De Walther P5 was een zogeheten *double action - single action* wapen, waardoor na het eerste schot met een trekkerdruk van 4,5 kilogram de volgende schoten met een trekkerdruk van ongeveer 2 kg afgingen. Maar de ongewilde letselschoten uit Walthers P5 vielen vrijwel allemaal in *double action* (haan ontspannen). De relatief hoge trekkerdruk van 4,5 kg vormde daarvoor geen belemmering. Het pistool Walther P99 QNL is van het type *double action only*. Dat betekent dat nu voor alle schoten dezelfde trekkerdruk geldt: 3,2 kg. Ook bij het eerste

schot is er dus een trekkerdruk van 3,2 kg. Dat is 1,3 kg minder dan bij het pistool Walther P5; gemakkelijker dus. Een agent die zijn vinger aan de trekker heeft, loopt met het pistool Walther P99 QNL bij het verrichten van andere handelingen (lopen, struikelen, traplopen, deuren openen, verdachten vastpakken etc.) dus juist een grotere kans op een ongewild schot dan bij het pistool Walther P5.

De sinds 1998 verbeterde vuurwapentraining in de initiële politieopleiding en in de reguliere training van de basispolitiezorg alleen is geen garantie op het duurzaam voorkomen van ongewilde politieschoten. Dat blijkt wel uit het feit dat juist bij de veel beter getrainde arrestatieteams de ongewilde schoten inmiddels alweer terug zijn. Het bewustzijn dat en waarom het (voor anderen zichtbaar) hanteren van een pistool in wezen een geweldhandeling vormt en dus een stap verder is in escalatie en mogelijk naar daadwerkelijk vuurwapengebruik is net zo van belang als een goede training. De drie maatregelen uit 1998 hebben in onderlinge samenhang op dit vlak het gewenste effect gesorteerd.

Conclusie

De voorgenomen wijzigingen van de Ambtsinstructie 1994 op het punt van het ter hand nemen van het pistool "bespaart" de politie naar verwachting rond de 1.500 geweldmeldingen op een totaal van rond 14.000. De voorgenomen wijzigingen kunnen onbedoeld leiden tot een terugkeer van ongewilde politieschoten met mogelijk ernstige gevolgen voor verdachten en hun omgeving en voor agenten. Het is onnodig, onverstandig en riskant om deze succesvol gebleken maatregelen ter voorkoming van ongewilde politieschoten uit 1998 terug te draaien. Het verdient daarom aanbeveling om de regels in de Ambtsinstructie 1994 met betrekking tot het ter hand nemen van het pistool ongewijzigd te laten.

Bronnen

Ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken. *Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en andere opsporingsambtenaren* (Stb. 1994, 27).

Lorei, C. (2005). *Die unbeabsichtigte Schussabgabe durch Polizeikräfte: Eine empirisch-psychologische Analyse*. Frankfurt: Verlag für Polizei & Wissenschaft.

Spaans, D. en O. Adang (1998), "Uit voorzorg ter hand? Trefzekerheid en snelheid van vuurwapengebruik", *Algemeen Politieblad*, nummer 6, 28 maart 1998, pp. 4-6.

Timmer, J.S., J. Naeyé en M. van der Steeg (1996). *Onder schot. Vuurwapengebruik van de politie in Nederland*. Deventer: Gouda Quint.

Timmer, Jaap en Rutger Visser (red.) (2015). *Gepast geweld. Geweld van en tegen de politie in 2010*. Amsterdam: Centrum voor Politiewetenschappen, Vrije Universiteit Amsterdam.